

Brigitte

'Mossen proberen uitdroging meestal niet te overleven door er weerstand aan te bieden, maar door haar lijdzaam te ondergaan. Mossen kunnen uitdrogen tot ze dor en bros zijn, om vervolgens toch weer tot leven te komen.'

Colin Tudge: *Het verborgen leven van bomen*

Ken je dat, mensen die bij het tellen van de aanwezigen zichzelf overslaan? Zo iemand was ze. Maar vergis je niet, zulke mensen weten precies wat ze waard zijn. Misschien tellen ze zichzelf daarom niet mee. Ze woonde in een klein huisje, in een doodlopend steegje. Zo'n huis met maar een verdieping, niet eens echt een verdieping, de trap zonder leuning eindigend in een gat in de vloer. Arbeidershuisjes, heette dat. Vroeger woonden er hele gezinnen in – die waren toch alleen maar thuis om te slapen. Maar zij woonde er alleen. In het laatste huisje van de steeg. Haar buurvrouw was een stokdove oude dame die vaak op een bankje voor de deur zat – een plank op twee lege plastic

kratten – leunend op een houten stok met handvat. Ze woonde hier al meer dan zestig jaar maar die gewoonte had ze meegebracht uit Portugal. Ze had haar man en drie van haar vijf kinderen overleefd en toch glimlachte ze nog steeds haar tanden – te wit om echt te zijn – bloot naar iedereen die voorbijkwam. Ze zat er van de lente tot de herfst en soms zelfs in de winter als het een mooie dag was, de gebreide driehoek van haar sjaal om zich heen geslagen, haar haar zo wit als de gestuukte muren. Soms had ik het gevoel dat zij de waakhond was die Pat beschermde. Een gemoedelijke waakhond die aaibaar was als je zijn vertrouwen had gewonnen maar die meteen kon uithalen zodra je het beschaamde.

Zo zat Pat in haar kleine overzichtelijke huisje, met beneden woonkamer, bureau en kitchenette en boven slaapkamer en een badkamertje, ingesloten tussen de kale muur die het einde van de steeg markeerde en de Portugese waakhond.

Ik ontmoette haar op een feestje van een kennis. Het soort feestjes waar ik altijd met gemengde gevoelens naartoe ging: een huiskamer, een samenraapsel van mensen die als een web met elkaar verbonden zijn via de spin in het midden, een tafel met drank en glazen en meegebrachte hapjes, en een voelbaar aftasten met wie je zou kunnen praten en waarover. Naar zulke feestjes nam ik altijd een boek mee. Ik wist dat het zinloos was – wat kon ik ermee doen? Me terugtrekken in de wc tot iemand aanklopte? In de slaapkamer van de gastheer of -vrouw gaan zitten? Maar daar lagen altijd de jassen op het bed. Midden in de woonkamer de beste stoel uitzoeken en het boek openslaan kon ook niet. Dat wist ik zelfs. Ik die nooit mezelf vergat als ik de aanwezigen telde.

Maar het boek gaf me een soort zekerheid: als ik echt niemand vond om mee te praten of als er niemand was

om een behoorlijk gesprek mee te voeren, dan had ik altijd mijn boek nog om me daar weg te halen.

Zij stond bij het raam naar buiten te kijken. Ze had een glas in haar hand, half gevuld met appelsap, dacht ik aanvankelijk. Verder deed ze geen sociale concessies tussen het moment dat ik binnenkwam, mijn fles drank – waar ik zelf niet van dronk – op de tafel had gezet, de gastvrouw had gekust en mijn jas in de slaapkamer op de andere jassen had gegooid. In de keuken liet ik een glas vol kraanwater lopen en toen ik in de woonkamer kwam stond ze daar nog steeds – het glas in haar hand een slok leger – uit het raam te staren.

Gesterkt door haar asociale gedrag keek ik even om me heen – de weinige mensen die ik kende waren in gesprek met mensen die ik niet kende – en liep zo onopvallend mogelijk naar de boekenkast bij de muur tegenover het raam.

Een boek uit het rek nemen durfde ik niet – buiten het feit dat geen van de titels me aansprak leek me dat te ver gaan. Ik mocht dan wel een lichte hekel hebben aan zulke feestjes, ik wilde wel elke keer opnieuw uitgenodigd worden. Zacht streek ik met mijn vingers over de ruggen. Die aanraking stelde me gerust. Geen idee waarom ik dat nodig had.

‘Blijf niet te lang staan voor deze boekenkast. Het zou je gevoelens van affectie voor de gastvrouw kunnen beïnvloeden.’

Ze sprak zo dicht bij mijn oor – vermoedelijk om te voorkomen dat iemand anders het zou horen – dat ik de luchtverplaatsing kon voelen tegen mijn wang. Toen ik mijn hoofd een beetje haar kant op draaide – niet te ver want ik wilde haar niet meteen in de ogen kijken – rook ik dat het drankje in haar glas geen appelsap kon zijn. Uit haar mond kwam geen zoete fruitgeur maar de bitterfrisse geur van whisky.

Ik ervoer iets wat ik nooit eerder had ervaren. Haar stem gleed mijn oor in en recht naar mijn kruis, waar zich een herinnering roerde. Een herinnering aan de mengeling van alcohol- en sigarettengeur en een eerste overweldigende liefde.

‘In positieve of in negatieve zin?’ vroeg ik zacht, mijn blik nog steeds op de boekenruggen gericht. Mijn stem haperde een beetje. Ik wist niet zeker of ik luid genoeg sprak om verstaanbaar te zijn.

‘Dat weet je best,’ zei ze.

Vanuit mijn ooghoek kon ik zien hoe ze met haar duim langs de zijkant van het glas streek, haar pink onder de bodem. Dat gebaar overweldigde me nog meer. De haartjes op mijn arm gingen rechtop staan. Ik wist niet hoe lang ik mijn reactie nog zou kunnen verbergen.

‘Jij bent de dichter, toch?’ zei ze.

Dat hielp.

Ik draaide me abrupt naar haar toe, het water in mijn glas gutste over de rand en liep langs mijn vingers naar beneden.

‘De dichter,’ zei ik.

‘Betekent dat ja?’

‘Ik weet het niet.’

‘Zin in iets sterkers?’ Ze knikte naar mijn glas.

‘Nooit,’ zei ik.

‘Een dichter die niet drinkt. Bestaat dat dan?’

Daar ging ik niet op in.

‘Wie zegt dat?’

‘Wat?’

‘Dat ik een dichter ben?’

‘Niemand. Ik heb je boek gelezen, nou ja “boek”.’ Ze lachte. ‘Niet dat de foto achterop ook maar enigszins gelijkt,’ voegde ze eraan toe, ‘maar ik hoorde je naam vallen toen je binnenkwam.’

Dat kon niet. Ze had met haar rug naar me toe gestaan en

uit het raam gestaard. En wie had dan mijn naam gezegd?

‘Ga je me vragen wat ik ervan vond?’

‘Waarvan?’

‘Van je boek. Nou ja, je bundel.’

‘Nee.’

‘Ook goed,’ zei ze, ‘ik ben niet goed in meningen.’

‘Ik ken hier niemand,’ ging ze ongevraagd verder. ‘Ik ben nieuw bij haar op het werk en woon hier nog niet zo lang. Het leek haar goed voor me om nieuwe mensen te leren kennen. Ik vond het onbeleefd om niet te komen, maar ik houd niet zo van nieuwe mensen. Jammer genoeg zijn er hier ook geen oude.’

Ze keek me niet aan terwijl ze ratelde. Ze keek naar het glas in haar handen, alsof ze het tegen de ijsblokjes had die daarin dreven.

Toen keek ze weer op en zweeg abrupt.

‘Wat vind je van deze boeken dan,’ zei ik om haar gerust te stellen. Ik kon niet meteen een betere vraag bedenken.

Even bleef ze me nog aanstaren. Toen keek ze naar de rij wezenloze vertaalde bestsellers en woordenboeken, fotoboeken – de kookboeken stonden waarschijnlijk in de keuken.

‘Het is geen literatuur,’ zei ze.

‘En wat betekent dat?’

‘Dat de gastvrouw geen fantasie heeft.’

‘Denk je dat?’

‘Dat weet ik zeker.’

‘Dan heb je vast meer informatie dan alleen deze ruggen.’ Ik liet mijn vinger over enkele titels glijden.

‘Ja,’ zei ze. ‘Ik moet met haar werken. Vijf dagen op zeven.’ Haar vingers om het glas werden wit van de druk die ze erop uitoefende. ‘Het kan even niet anders.’

Ze sprak te luid. De mensen die het dichtst bij ons stonden, zwegen en keken onze kant op. Van de andere kant van de kamer bleef de blik van de gastvrouw even

op ons rusten, alsof ze wist dat we het over haar hadden.

Zij hoorde wel het haperende gesprek maar haar blik bleef op de boekruggen rusten.

‘Hier om de hoek is een leuk cafeetje,’ zei ze.

Het leek alsof ze hijgde. Was me iets ontgaan terwijl mijn blik door de kamer ging?

‘Ze hebben er heerlijk water,’ ging ze verder.

Ik wist niet of ze een grapje maakte. Ze vertrok geen spier maar ze keek me wel weer aan.

‘Goed,’ zei ik. Ik dronk in een keer mijn glas leeg. Terwijl ik dronk bleef ze kijken met een blik alsof ze nog nooit iemand een glas water had zien drinken. Haar mond viel een beetje open, ik kon een stukje van haar ondertanden zien.

Langzaam bracht ze haar glas naar haar lippen en nam een slokje, waarbij ze even haar ogen sloot.

‘Ik ga eerst,’ zei ik. ‘Ik wacht beneden in de hal op je.’

Ik liep naar de keuken, spoelde mijn glas om en zette het omgekeerd op het aanrecht.

Iemand die ik kende stond erg dicht bij iemand die ik niet kende en die tegen de koelkast leunde.

‘Hoi,’ groette ik haar.

‘Hoi,’ zei ze verstoord. Aan haar gezicht kon ik zien dat het een fractie te lang duurde voor ze me herkende.

Toen ik via de woonkamer zo snel mogelijk naar de hal schuifelde om mijn jas te halen in de slaapkamer, zag ik dat ze nog steeds bij de boeken stond. Het glas in haar hand was bijna leeg. Nog één slok en een niet-gesmolten ijsblokje.

‘Ga je al weg?’ hoorde ik toen ik mijn jas onder de stapel uit trok. Ik probeerde mijn geschrokken blik glad te strijken voor ik me omdraaide.

‘Ik ga beneden even roken,’ zei ik tegen de gastvrouw.

‘Ik wist niet dat je rookte,’ zei ze, en draaide zich om alsof ze beledigd was.

‘Hé, Anton,’ ging ze verder, ‘ben je hier al lang.’ De man in de hal omhelsde haar enthousiast.

Ik graaide mijn rugzak mee en glipte langs hen heen naar de voordeur. In mijn ooghoek zag ik de gastvrouw nog een keer verstoord omkijken. ‘Je mag ook op het balkon,’ zei ze een beetje bars, maar ik deed alsof ik haar niet hoorde.

In de hal beneden was het koud. Ik trok mijn jas aan en ritste hem dicht. Opeens was ik me ervan bewust hoe duf ik eruitzag met die jas. Hij zat te hoog in mijn taille. Hij was warm en handig op de fiets, maar niet mooi. Het hielp niet dat er tegenover de bellenrij een spiegel hing. Ik ritste mijn jas weer open en las de namen op de bellen. De naam van de gastvrouw was op een label geschreven en slordig over het metalen plaatje eronder geplakt. Ze woonde hier nog maar net. Wat had ze een lelijk handschrift.

Waar bleef ze? Misschien kwam ze wel helemaal niet. Rookte ik maar, dan kon ik nu buiten gaan staan en een sigaret opsteken. Dat zag er vast stoerder uit, ondanks de jas.

Waar moesten we het in dat café in vredesnaam over hebben? Daar was geen boekenkast om tegenaan te lullen...

‘Ik ben niet zo’n snelle drinker,’ zei ze. Haar jas hing een beetje scheef en kreukte onder de riem van haar leren schoudertas. Ze was vast ook meer van het praktische dan van het mooie. Ze leek een beetje verhit.

‘Zullen we dan maar?’ zei ik. Ik kon mezelf wel schieten. Van wie was deze veel te luide stem die zulke banale dingen zei?

Ze antwoordde niet maar ik meende een van haar mondhoeken even omhoog te zien gaan.

Ze schikte haar jas wat rechter en trok de zware glazen buitendeur open.

‘Waar is dat café dan?’ vroeg ik om te horen of ik mijn

normale stem weer terug had. De kou botste op mijn borst. Ik zag hoe ze de flappen van haar eigen jas dichtsloeg en vastknelde. Maar ze knoopte hem niet dicht.

Het kostte me enige moeite om haar bij te houden.

‘Hier om de hoek,’ zei ze zonder te hijgen. ‘In die straat waar de tram doorheen rijdt.’

‘Een gezellig cafeetje,’ zei ik. Ik kon het me niet voorstellen in die straat.

Ze antwoordde niet maar zette er flink de pas in. Had ze het koud?

Ze had gelijk. Ik kende het café niet maar het was gezellig. Naast de deur was een smalle etalageruit waarop een bierglas was geschilderd en daarboven in een boog van sierlijke letters de naam: *De ijskelder*. Ik was er al vaak voorbij gelopen en had het nooit gezien.

‘Dat is het vast ooit geweest,’ zei ik, terwijl ze de deur openduwde en ik verrast werd door een kort gerinkel. Een café met een bel?

‘Wat?’ vroeg ze. Ze liep verder het kokervormige café in naar achter.

Het was vroeg op de avond, er was nog niemand. Rechts was de lange smalle toeg met barkrukken. Achterin stonden enkele tafeltjes en was een kleine dansvloer met een oude stenen tegelvloer.

‘Een ijskelder,’ zei ik.

‘O,’ zei ze. Nadat ze haar schoudertas tegen een van de tafelpoten had gezet hing ze haar jas over de stoelleuning. ‘Nee, het is de bijnaam van de barvrouw. Het is een soort geuzennaam geworden.’

Ik trok mijn jas uit, opgelucht dat ik er nu weer iets charmanter uitzag, en schoof mijn rugzak tegen de muur onder het tafeltje.

Mijn blik gleed over haar schoudertas. Die was ingezakt en open aan de bovenkant. Ik zag dat er een boek in zat.

Een hardback. Het zag er tweedehands uit, de randen groezelig en vergeeld. Geen stofwikkels meer. Misschien was het wel vierdehands.

‘Wat willen jullie drinken?’ De barvrouw verscheen naast ons tafeltje. Ze zag er bepaald niet als een ijskelder uit, maar dat durfde ik niet te zeggen. Ik deed mijn best om in haar ogen te blijven kijken.

‘Voor mij koffie,’ had ik willen zeggen.

‘Plat water en wodka,’ was ze me voor.

‘Twee keer water dus,’ lachte de barvrouw terwijl ze terugliep naar de toog.

‘Ik ga even naar de wc,’ zei ze.

De stoelpoten krasten over de oude betegelde vloer. Helemaal achterin het café was een deur waardoor ze verdween.

Om iets te lezen te hebben pakte ik de drankkaart die tussen de bierviltjes aan de muurkant van het tafeltje stond en sloeg die open.

‘De ijskelder,’ stond er bovenaan het eerste blad. *‘In deze voormalige ijskelder die door de hele straat gebruikt werd, richtten Kim en José in 1994...’*

‘Wil je toch iets anders?’

Ik had de deur niet horen opengaan. Nog enkele stappen en ze was weer bij de tafel. Ik klapte de drankkaart dicht en schoof ze weer tussen de bierviltjes.

‘Nee, nou ja, koffie misschien.’

‘Was ik weer te snel,’ zei ze. Het klonk als een mededeling. Opnieuw ging die ene mondhoek omhoog maar nu lachten haar ogen mee. ‘Ik haal even koffie voor je.’ Ze liep me voorbij naar de toog. Waar bleef de barvrouw met het drinken? Ik wilde me niet omdraaien. Ik keek naar de wc-deur die op een kier stond. En toen naar de tas naast het tafeltje waarin een stuk van haar boek zichtbaar was. Welk boek was het?

Achter me hoorde ik het geluid van de koffiemachine

de muziek overstemmen. Ze maakte een praatje met de barvrouw, maar ik kon niet verstaan wat ze zeiden.

‘Hoe heet je eigenlijk?’ vroeg ik toen ze weer voor me zat.

‘José,’ zei ze. Ze keek me strak aan.

Ik pakte de suiker en de melk van het schoteltje en legde die op tafel.

‘Ik ben Daan.’

‘Weet ik toch,’ zei ze.

Ik voelde mijn kaak verstrakken en mijn ogen samentrekken.

‘Wat lees je?’

‘Nu, bedoel je?’

Ik gebaarde naar de tas op de grond naast de tafel. ‘Dat boek.’

‘O,’ zei ze. ‘*De stad der blinden.*’

‘Van Saramago,’ voegde ze eraan toe, alsof ze bang was me in verlegenheid te brengen als ik dat niet wist.

Ik zweeg. Het was een titel die ik niet had verwacht en ik moest even schakelen. Ze merkte dat ik aarzelde en ik zag hoe ze razendsnel mijn stilzwijgen probeerde te interpreteren.

‘Het was zo populair toen het uitkwam,’ ze leek te aarzelen of dit wel de goede reactie was, ‘dat ik niet helemaal geloofde dat het goed kon zijn. Maar nu ik het toch eindelijk lees, geloof ik dat de massa soms wel gelijk heeft.’ Ze boog langs het tafeltje heen om het boek uit haar tas te halen. ‘Neem nou deze passage,’ zei ze.

Terwijl ze zich voorover boog had ik even zicht op haar kruin. De haren in een slordige zijstreep verdeeld. Het ontroerde me. Opnieuw leek zich een herinnering aan me op te dringen die van mijn achterhoofd langs mijn rug naar beneden gleed, maar toen legde ze het boek met een klap op tafel. Ze sloeg het open bij de bladwijzer die ergens in het midden zat en bladerde toen naar het begin van het boek.

‘Hier,’ zei ze, en legde haar duim op de marge waarin met een potloodlijntje een passage gemarkeerd was.

Ik glimlachte. ‘Prachtig,’ zei ik. ‘Dat herinnerde ik me niet. Het is te lang geleden dat ik het boek gelezen heb.’ Had ik mezelf nu verraden? Was ik een meeloper?

Ze klapte het boek dicht en schoof het naar het midden van de tafel.

‘En jij, wat lees jij?’ vroeg ze.

Ik antwoordde niet meteen maar trok het boek naar me toe en klapte het open.

Para a mulher que me ensinou a ver. Voor de vrouw die me leerde zien, van Violante.

Ze zag me de opdracht in blauwe balpen lezen. Er stond geen datum bij maar aan de verkleuring van de inkt en op een of andere manier ook aan het handschrift, kon ik zien dat de opdracht waarschijnlijk bij het verschijnen van het boek was geschreven.

‘Het is tweedehands,’ zei ze. Ze praatte te snel en het klonk te luid. Ik zag hoe ze zich moest bedwingen om de harde kaft niet dicht te slaan op mijn vingers die op het schutblad rustten. Ik zei niets en bladerde verder naar de titelpagina, de beginpagina.

‘Ik ben bezig in *The Monkey’s Mask*, van Dorothy Porter.’

Ze haperde even voor ze ‘Poëzie’ stamelde. Ik meende een vraagteken te horen.

‘Poëzie,’ zei ik. ‘Maar wat leuk dat je een boek meeneemt naar een feestje.’

Ze keek me onderzoekend aan en ik grijnsde.

‘Ik heb Dorothy Porter bij me.’ Met enige moeite boog ik me onder het tafeltje en ritste mijn rugzak open om het boek eruit te halen. ‘Ik was bang dat ik me zou vervelen,’ zei ik.

Ze lachte, opgelucht leek het. Ze durfde niet zeggen: dat heb ik nou ook - maar ik zag dat het op het puntje van haar tong lag.

‘Hoe ken jij haar?’ vroeg ze.

‘Brigitte? We hebben samen gestudeerd.’ Ze reageerde niet, dus ging ik verder: ‘Soms blijf je vrienden omdat je elkaar al zo lang kent, ook al heb je niks meer gemeen. Behalve je verleden dan. Ze worden een soort extern geheugen waar je af en toe beroep op kan doen om te onthouden wie je bent.’

Ik zweeg. Ze keek me onderzoekend aan.

‘Ga ik nu te snel?’ vroeg ik.

Ze lachte hardop. Het was een klein geluid en een snelle beweging van haar handen.

‘Nee hoor,’ zei ze.

‘Je herinnert me aan iemand van lang geleden,’ zei ik.

‘Jij doet me ook aan iemand denken.’

‘Ja, aan een boek.’

Ze lachte ongemakkelijk. ‘Aan wie doe ik je denken?’ vroeg ze.

Haar handen lagen op het plakkerige tafeltje. Ik maakte me opeens zorgen over het omslag van mijn boek. Snel pakte ik het van de tafel en stopte het weer in mijn rugzak. Mijn buikspieren trokken samen.

Ik boog me over het tafeltje heen, ik voelde hoe mijn trui bij de ellebogen een beetje vastkleefde aan het blad.

Een heel klein beetje, nauwelijks merkbaar, deinsde ze achteruit.

‘Ik woon hier vlakbij,’ zei ik toch. ‘Ik kan je foto’s van haar laten zien.’

Klonk het smekend?

Eerst zakte haar onderlip weer een beetje omlaag. Toen sloeg ze met haar beide handen op tafel en lachte hard.

‘Ja,’ zei ze, ‘laat me je foto’s zien.’

Ze graaide haar boek van tafel, gooide het in haar tas, schoof haar stoel achteruit en stond op.

Onze drankjes waren nog onaangeroerd.

‘Ik werk op een boekhoudkantoor,’ zei ik, toen ze de volgende ochtend met haar hoofd in mijn oksel lag, half wakker, half slapend. ‘Vier dagen per week. Ik heb geen boek geschreven, of een bundel.’

‘Geeft niet,’ zei ze. ‘Ik lees eigenlijk geen poëzie. En ik heet niet José. Ik heet Pat.’